

‘Vraag de
beleving uit.
Die is voor
iedereen
anders’

Bij CLAS behandelen ze seksueel misbruik binnen families. Een complexe zaak, volgens therapeute Patricia van Ee, aangezien de beleving van individuele gezinsleden vaak ver uit elkaar ligt. 'Wat volgens de één traumatisch is, hoeft dat voor de ander niet te zijn'

Erik van Meersbergen

'Allereerst wil ik zeggen dat ik eigenlijk dubbel deskundig ben. Dit omdat ik in mijn vroege pubertijd door een man uit eigen kring seksueel misbruikt ben. Dat heeft een belangrijke rol gespeeld in mijn leven. Toen de CLAS-behandeling 15 jaar geleden binnen mijn eigen organisatie werd opgezet, voelde ik mij er klaar voor om te solliciteren. Ik was ondertussen zo ver in mijn eigen verwerkingsproces gekomen om ook anderen hierbij te kunnen helpen. Dit doe ik nu al jaren met heel veel plezier.'

Respect voor het feit dat je zo open bent over je eigen ervaringen. Dan graag je reactie als dubbeldeskundige. Uit het rapport van de Inspectie Jeugd en Gezondheidszorg blijkt dat de meeste instellingen weliswaar goede hulp bieden aan seksueel getraumatiseerde meisjes, maar dat slechts 10% van de meisjes die slachtoffer zijn van seksueel misbruik deze gespecialiseerde hulp krijgt. Wat vind je daarvan?

'Ik vind het ongelofelijk moeilijk om te beoordelen wat goede hulp is. Wat vandaag goede hulp is, kan een jaar later of tien jaar later volledig anders zijn. De gevolgen van seksueel misbruik gaan een leven mee, maar evolueren wel over die tijd. Een hulpvraag dus ook.'

Zeg je daarmee dat hulpvragen momentopnamen zijn die voor iedereen verschillen?

'Zeker. Soms vinden slachtoffers het niet nodig om direct hulp te vragen of zien we dat een gezin andere hulpvragen belangrijk vindt dan het kind binnen dat gezin. In een gezin gaat de last van seksueel misbruik vaak pas spelen wanneer de ouders grote handelingsverlegenheid ervaren. Het is dan ook belangrijk om de verschillende hulpvragen in kaart te brengen. Daarbij komt dat seksueel misbruik binnen een gezin over het algemeen een niet op zichzelf staand probleem vormt. Er is vaak sprake van grenzenproblematiek op allerlei gebieden. Ook wat de relatie van de daders ten opzichte van de slachtoffers is, verschilt. Meestal gaat het om mannelijke daders en vrouwelijke slachtoffers. We zien de laatste tijd vaker broers die hun zus

'De gevolgen van seksueel misbruik gaan een leven mee, maar evolueren wel over de tijd. Een hulpvraag dus ook'

‘De last van seksueel misbruik in het gezin gaat vaak pas spelen wanneer ouders grote handelingsverlegenheid ervaren’

misbruikt hebben. Eigenlijk is seksueel misbruik dan ook een verzamelterm. Voor mij is seksueel misbruik het meerdere keren plegen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij een kind door een volwassene (vaak de vader, oudere broer, zwager, oom, jeugdleader, sporttrainer) en waarbij hun positie een rol speelt. Seksueel grensoverschrijdend gedrag is vaak eenmalig en hoeft niet altijd ernstige gevolgen te hebben. Dat iemand een keer je borsten betast is voor velen wel grensoverschrijdend gedrag, maar staat niet direct gelijk aan seksueel misbruik voor mij.’

De #MeToo-campagne liet de wereld zien hoe gevoelig de kwestie rond seksueel misbruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag ligt. Ook de juridische bewijslast kon niet altijd bij elke klacht geleverd worden. Daarmee werd duidelijk dat het van persoon tot persoon kan verschillen waar de grenzen liggen en dat hetzelfde gedrag niet per se seksueel grensoverschrijdend gedrag hoeft te zijn voor iedereen.

‘Dat klopt. We kennen natuurlijk het vlaggensysteem, een signaleringslijst om grensoverschrijdend seksueel gedrag bij met name kwetsbare jongeren in te schalen. Het vlaggensysteem geeft leraren, jongerenbegeleiders en (beroeps-)opvoeders een eerste aanzet in het beoordelen van de grenzen rondom seksueel gedrag. Het gedrag wordt dan ingeschaald in vier kleurencategorieën: groen, geel, rood en zwart. Zwart is duidelijk: dat staat voor strafbaar gedrag volgens de wet, omdat de ernst is aangegeven en het voldoet aan het criterium dat het meermaals is gebeurd. De grens tussen rood en zwart is minder eenduidig te bepa-

len. En die tussen geel en rood, nou ja ..., dat is echt lastig. Bij groen speelt dan vooral ook de beleving van de jongere. Daar kom je pas achter door die beleving uit te vragen.'

Zie je ook zoveel verschil in beleving tussen leden van een gezin waar sprake is van seksueel misbruik?

'Dat komt inderdaad vaak voor. We kregen ooit via de huisarts een zaak binnen van een moeder die haar 15-jarige zoon liggend bovenop haar tienjarige dochter had aangetroffen. Dochter begon bij binnenkomst van moeder te gillen en er brak totale paniek uit. Ouders besloten het in eerste instantie binnen de muren te houden en het er niet meer over te hebben. Ze beschouwden het als een eenmalig incident, maar voor de veiligheid plaatsten ze wel een camera op de kamer van hun dochter. Moeder liep echter helemaal vast in haar angst, zenuwen en onvrede. Ze was bang dat het toch uit zou komen en voelde zich handelingsverlegen tegenover haar beide kinderen. Uiteindelijk leidde dat ertoe dat ze bij ons terecht kwam.

Bij aanmelding zijn we eerst gaan achterhalen wat er precies gebeurd was, de feiten. Daarna zijn we bij iedereen nagegaan hoe ze de gebeurtenissen hadden beleefd. De ouders en de huisarts hadden direct aangenomen dat het zusje seksueel misbruikt werd. De broer en het zusje wilden aanvankelijk geen hulp, ze wilden er niet over praten. Met de ouders hebben we besloten dat dit toch moest. Ook de andere kinderen uit dit gezin die ondanks het stilhouden toch wel wat wisten, werden in de begeleiding betrokken. Er ging veel tijd zitten in het informeren, navragen en doorvragen naar de beleving om zo het mandaat te verkrijgen om over

'Dat iemand een keer je borsten betast is voor velen wel grensoverschrijdend gedrag, maar staat niet direct gelijk aan seksueel misbruik'

Wie is Patricia van Ee?

Patricia is ruim 15 jaar werkzaam als ambulante hulpverlener bij CLAS en heeft daarvoor lange tijd gewerkt in de (semi-)residentiële jeugdhulpverlening als groepsleider, mentor kamertrainingscentrum jongeren en teamcoördinator bij De Rading Jeugdhulp Utrecht.

de familie, handelings- en communicatiepatronen van dit gezin te mogen praten. We moesten het gezin als systeem als het ware 'resetten' rond de feiten, interpretaties en geheimhouding. Zo bleek dat de positie en het gedrag van het meisje veranderden na de crisis. De verhouding tussen broer en zus werd moeilijk en haar gedrag sterk bepalend in het gezin. Bovendien bleek moeder posttraumatische stressklachten te hebben gekregen van de aanblik van haar kinderen in de kamer destijds en kreeg hiervoor behandeling. Dat had een enorm positief effect op haar gemoedstoestand en vervolgens haalde dat haar ook uit haar handelingsverlegenheid.'

Wat maakt de CLAS-aanpak zo uniek?

'Dat we ons in onze aanpak richten op alle gezinsleden, inclusief de dader. Dat zie je ook terug in de casus die ik net schetste. We krijgen regelmatig doorverwijzingen, bijvoorbeeld van andere hulpverleningscentra. Die behandelen dan wel gezinsgericht, maar enkel gericht op het slachtoffer. Dat terwijl het belangrijk is om te herstellen wat er is aangericht, voor zowel slachtoffers als daders. Voor beiden geldt dat ze het vertrouwen moeten herwinnen in de ander en in zichzelf. Binnen een gezin komt daar nog bij dat de loyaliteit naar de verschillende familieleden onder grote druk komt te staan. Zowel horizontaal, in de vorm van de band tussen broers en zussen, als verticaal in de vorm van de band tussen kinderen en hun ouders. Vaak zijn er dan ook nog grootouders bij betrokken. Al die verhoudingen zijn per definitie veranderd, door elkaar geschud door het seksueel misbruik binnen dat gezin. We zien daarbij vaak

CLAS

CLAS staat voor Contextuele behandeling en Leergroepen voor Alle betrokkenen na Seksueel misbruik. Binnen CLAS wordt seksueel misbruik binnen de familiale sfeer bespreekbaar gemaakt en behandeld. Dat kan in groepjes met een wisselende samenstelling en ook zo nodig individueel. De behandeltime bedraagt gemiddeld anderhalf jaar. Het is een gezinsgerichte (trauma)behandeling, dat houdt in dat voor het gehele gezin een plan opgesteld wordt inclusief wat er van de dader verwacht wordt. De hulpverleners bedenken samen met de betrokkenen: Wat is er voor nodig om het kind zich beter te laten voelen of het gebeurde te verwerken? Wat is er voor elk gezinslid nodig om goed verder te kunnen?

dat de gevolgen van seksueel misbruik in meerdere generaties hun sporen hebben achtergelaten. Niet zelden blijkt moeder ook vroeger seksueel misbruikt te zijn. Dat moet je ook goed uit elkaar zien te houden: wat is de ervaring en pijn van de moeder en wat is de ervaring en pijn van het kind? Voor verwerking is het belangrijk dat ouders de juiste sensitiviteit hebben voor hun kind. Dat ze kunnen bieden wat hun kind nodig heeft. Daarom is het nodig dat ouders ook behandeld worden.'

Je stelt daarmee in feite seksueel misbruik als een intergenerationeel probleem aan de orde.

'Ja, dat klopt. Daarom is de beschikking voor anderhalf jaar hulp ook zo belangrijk. We pakken het seksueel misbruik aan als een systeemgericht probleem, waarbij we de kinderen als het meest kwetsbaar zien en vooropstellen. De intensieve hulp kan wekelijks plaatsvinden, in wisselende samenstelling met vertegenwoordigers uit een, twee of zelfs drie generaties (bijvoorbeeld: kind-moeder-oma). Vanwege de intensiviteit en kwetsbaarheid

werken we in duo's met een gezin en krijgen alle hulpverleners intervisie. Die duo's bestaan altijd uit een mannelijke en een vrouwelijke hulpverlener, omdat we denken dat seksualiteit bij mannen anders is dan bij vrouwen. Daarbij komt nog dat het voor meisjes belangrijk is om te ervaren dat er ook mannen zijn die wel te vertrouwen zijn.'

Je schetst het alsof die gesprekken bijna vanzelfsprekend zijn.

'Ja, maar dat geldt ook voor de totale organisatie van De Rading Jeugdhulp. Seksualiteit is een speerpunt. Het is ook een belangrijk onderwerp in de opvoeding. Hulpverleners durven er vaak niet goed naar te vragen. We trainen hen daarom ook in het voeren van gesprekken rondom het thema seksualiteit. Daarnaast wordt er goed gekeken naar bewustwording van mogelijke tegenoverdracht van eigen waarden en ervaringen tijdens de spontane gesprekken of de begeleiding. We hebben een crisisopvanggroep voor meiden waar de groepsleiders dit thema bij wijze van spreken onder de afwas moeten kunnen bespreken. Ook zijn er speciale meidengroepen waar themalessen worden gegeven over 'wensen en grenzen'. Pretty Woman, het Meidenhuis en FIDES zijn weer andere voorbeelden van hulp en behandeling aan meiden binnen De Rading. Zij richten zich specifiek op crisisopvang en de loverboyproblematiek en dat doen wij bij CLAS weer niet. Maar soms komt er een meisje binnen met 'wervend gedrag' zoals ze dat noemen. Eigenlijk voelt dat meisje de grenzen niet aan van wat haar gedrag bij anderen kan oproepen. Als we haar niet meekrijgen in het ge-

'We zijn geneigd snel iets als grensoverschrijdend te beoordelen en daaruit vloeit bijna automatisch het toeschrijven van een traumatische ervaring voort'

zinsstuk, verwijzen we naar Pretty Woman. Daar hebben ze prachtige (laagdrempelige) programma's voor meiden-lotgenoten.'

Tot slot nog twee vragen: Wat is je grootste punt van zorg rond de hulpverlening aan deze groep?

'De normering van wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is. We zijn geneigd snel iets als grensoverschrijdend te beoordelen en daaruit vloeit bijna automatisch het toeschrijven van een traumatische ervaring voort. Vraag goed uit en doe geen eigen aannames!'

Wat wil je meegeven aan hulpverleners die te maken krijgen met opvang voor slachtoffers van seksueel misbruik?

'Dat komt eigenlijk neer op die vanzelfsprekendheid waar ik het net over had. Zorg dat je op zoek gaat naar hoe je eigen seksuele opvoeding is geweest. Waar liggen je persoonlijke aandachtspunten en wat is je tegenoverdracht daarin? Probeer open en waardenvrij te spreken. Ontken niet dat seksualiteit bestaat bij kinderen of dat er voor een huwelijk seksualiteit is, zoals in veel gezinnen nog wordt aangenomen. Daarnaast onderzoek eventuele trauma's bij ouders. Deze blokkeren mogelijk het herstel van kinderen en maken de kans op herhaling groter.'

Voor meer informatie over hulp aan meiden door De Rading:

Erik van Meersbergen
Orthopedagoog, coach, auteur en redacteur